

BEN OKRI

Užitki pripovedovanja zgodb

Lahko bi se zdelo, da je umetnost pripovedovanja zgodb mrtva, ker živimo v razdrobljenem svetu. Lahko bi se zdelo, da pripovedovanje zgodb in očaranost nista več pomembna, ker živimo v svetu brez jasnega prepričanja, v svetu, ki je izgubil svoje središče, v katerem v človeški zavesti hrumi množica nasprotujočih si in različnih resničnosti. To je žalosten pogled. Še huje, to je pogled, ki nam pove, da nič več nimamo osnove, iz katere bi se lahko pogovarjali med seboj. Kadar se vseeno poskusimo z govorom ali pesmijo, to storimo solipsistično, v razdrobljenih tonih. Ta negativni vidik pripovedovanja zgodb nam pove tudi, da v človeškem izkustvu ni kontinuitete in da v nas ni čarobnih mest, ki bi jih lahko vzklicovali drug v drugem.

Stoletja so bila v resnici neuvidevna. Vsi veliki sistemi so doživeli ali doživljajo polom. Razdrobljeni pogled na zgodovino ni niti tragičen, ker v njem ni veličine. V najboljšem primeru je patetičen, pritlikav, ironičen in odbijajoč.

Vendar pa ne smemo pozabiti, da človeška skrivnost živi naprej, četudi je zgodovina razdrobljena in se trdne resnice sesipajo. Verjetno prav nič ne škodi, da trdne resnice propadajo. Gotovost je od nekdaj sovražnica umetnosti in ustvarjalnosti; še več, je sovražnica človeštva. V imenu trdnih resnic, v okrilju njihovega varljivega boga ljudje gojijo skorajda srednjeveško vero v upravičenost nasilja, ki ga prizadevajo drugim, v uničevanje običajev in življenj drugih ljudi. V imenu trdnih resnic so posamezniki in narodi pričeli gledati nase kot na bogove. Ta gotovost, pa naj se ji reče vera, imperializem, ideologija, razred, kasta, rasa ali spol, je bila velika nesreča za našo neizmerno dediščino in je zožila širnost človeških možnosti in čudovito raznolikost.

Če v širni pokrajini Zgodovine in Časa druga za drugo padajo trdnjave gotovosti, potem to na neki čudežni način predstavlja zmagoslavje časa nad noro aroganco človeških trdnih resnic.

Tisti, ki sumimo, da se resnična lepota človeških sanj še ni prikazala iz svojih skritih in tihih koticov, slavimo, dasi z nekaj žalosti v srcu, razdrobljene stavbe resnic, razsute po svetu. Brez čudenja pričakujemo padec poslednjih še stojajočih trdnjav – kajti tedaj in nič prej kot tedaj bodo lahko vzbrsteli pričetki

prave svetovne zgodovine in genija; šele takrat bo nastopila nova doba čudežnih rek, skritih sanj, cvetov neslutene lepote, filozofij doslej neznanе moči ter osupnila bodoče rodove; šele takrat bo svet mogel složno upati in si složno prizadevati za prvi vesoljni zlati vek.

Na oceanu, bolj starodavnem od človeštva, v prostoru med starim in novim, sem vnovič odkril nekaj zelo preprostega. Zaziban v uspavanko morja, na krovu ladje, namenjene v Ameriko, drseč na sanjah velikega oceanskega boga Atlantika, ko so pred mojimi začudenimi očmi plavale mimo pliskavice, sem se ponovno povezal z nečim starim v sebi, starejšim od ognja, starejšim od jeze. Do tega odkritja sem prišel po naključju, v enem tistih srečnih prebliskov, ki nas obidejo, kadar skušamo preslepiti strah.

Ko sem se pozibal na vodnih prostranstvih, sem pogosto taval po hodnikih velike ladje. Nekega večera sem se znašel med množico, ki je spremljala bleščeče čarovnije nekega čarovnika. Bil sem na galeriji in sem gledal navzdol, zato sem opazil, kako se je čarovnik obdal z lučmi, odrskimi lučmi, škrlatnimi, zlatimi in safirnimi lučmi. Imel je klavir in na klavirju je ležala knjiga. Imel je čarobno palico, klobuke, bele šale, zlate žoge, srebrne obročke, svilene robčke in vse druge bleščeče pripomočke svoje obrti. Toda pred vsem drugim je imel popolno pozornost svojih gledalcev. Imel je njihove oči. Odvzel jim je oči, ločil jih je od njihovih čutov, jih povzdignil s srede morja v sredo domišljije, sredo fantazije, v deželo brez zemlje, brez meja, katere edini poznani zakoni težnosti so trije zakoni začaranosti. Njihove oči je imel na svoji srajci in v svojih dlaneh, in njihova ušesa so bila na klavirju ali pa so krožila, se vrtinčila v zraku, nosili so jih zasanjani zvoki nevidne glasbe – glasbe, iz katere so se oglašali skrivnost, nasladnost, dekadenca, brezčasnost in Prospero: Paganinijevih violinskih capriciev, Lisztovih *Études*, Chopinovih varljivih melizmov. Čarovnik je imel tudi srca gledalcev, in storil je, da so bili vsi kot eno, kakor eno ljudstvo, ki strmi v starodavni ogenj, pod strašno skrivnostjo temnomodrega neba, s simboličnim vzhodnjaškim polmesecem nad glavami.

Naš ladijski čarovnik je bil prevejan. Vedel je, da ljudje na odprtem morju nimajo ničesar rajši od pozabe, začaranosti, vizualnega žarišča, prebliskov beline, slutenj enorožčevega soja, utelešene karizme. Bil je njihov mag, njihov zaklinjevalec, oblečen v smoking, izžarevajoč čar in lahkotno čezoceansko profesionalnost. Uporabljal je številne pripomočke in metode, ki so bile hkrati raznovrstne in znane. Moške je dražil s prisotnostjo svoje pomočnice, polne blondinke, deloma razgaljene, s slutnjo nadišavljene gole kože pod nogavicami, na katerih so pobliskavale zvezdice.

Čarovnik je imel čudežno napravo za žaganje ljudi na pol, in ko je žagal svojo pomočnico, so skupna usta občinstva lovila dih, in njihove izgubljene oči so, za tren, zagledale kri, ki se je scejala na polakirani, položeni pod. Neka ženska med gledalci je zakričala in čarovnik nam je vsem zaukazal, naj bomo tiho. Ko se je naš pogled zbistрил in je kri izginila, in nismo bili nič več gotovi, ali

vemo, kaj vidimo ali ne vidimo, izgubljeni v čarovnikovem priklicevanju slepil, je prosil nezaupljivega moškega gizdalinskega videza, naj stopi bliže in se prepriča, ali je žensko prežagal čez pol. Gizdalin je to vestno izpolnil, in potrdil; v vabljevem trebuhu ženske, ki so jo vozili naokrog, pa smo lahko v resnici videli opazno vrzel. Potem pa, prav takrat, ko so se gledalci pričenjali bojevati s svojimi lastnimi čuti, so jo odpeljali, pokrito s svilenim pregrinjalom. In nato je, obdan z Mozartovo glasbo iz *Don Giovannija*, s krikom, tako prvobitnim kot tisti, s kakršnimi je brezčasni vrač pri pradavnem ognju svojemu nejevernemu ljudstvu pokazal na mrtvega sovražnika, in s kretnjo preroka, ki razgrinja pred našimi očmi veliko ploščo pozabljenih zakonov, čezoceanski čarovnik spet sestavil prerezano žensko in preusmeril našo začaranost na udobno področje ploskanja in ponovno pridobljene gotovosti.

Toda čarovnik še ni opravil vsega: pred koncem večera je pripravil svojo palico, da je plavala po sobi, ne da bi bila na kaj pričvrščena, razpršil je zvezdice, ki so poplesavale okrog njega, svilo je spreminjal v ptice in storil, da so ptice izginile; vlekel je denar iz las neke gospe (a iz skrivnostnega vzroka ni obogatel), v odločilnem trenutku večera pa je privlekel ono čudno knjigo in nam povedal (medtem ko so na odprtem morju migotale lučke) zgodbo o možu, ki je podpisal pogodbo s hudičem. V zraku so plavali, se dvigali in spreminjali zvoki enega izmed Lisztovih koncertov, trije pomočniki so se gibali po odru v rdečih haljah in rogatih maskah ter budili nejasne občutke, in brž ko je čarovnik, s ponovnim čudnim krikom, odprl knjigo – je ta buhnila v plamene in gledalci so se hipoma pogreznili v temo. Nobeden se ni premaknil. Vsem je zastal dih. Zdi se, da so bili gledalci prvi hip preveč osupli, da bi zaploskali. Njegov največji dosežek je bil naš molk.

Ko sem se vračal v svojo kabino, sem bil rahlo oživljen, obenem pa nerazložljivo potrt.

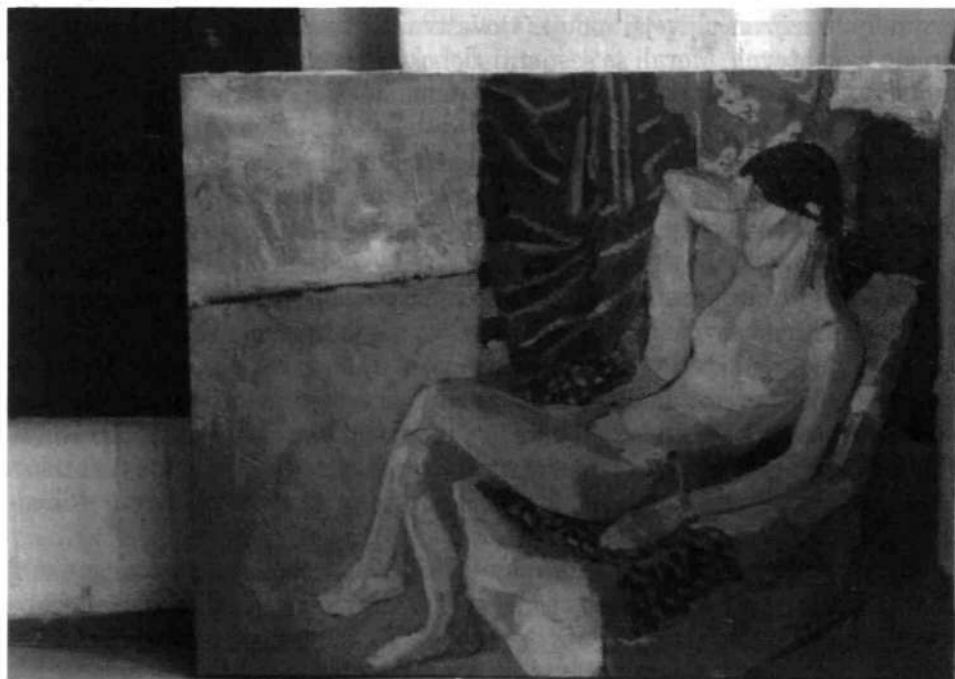
V svoji kabini, ko sem gledal ven, preko primordialnih voda, se je moja zavest podala na pot nazaj v čas, ko je morje še bilo bog in se je pojavilo novo božanstvo, ogenj – božanstvo, ki je iz src rojevajočega se človeštva izvabilo grozo in pripovedovanje zgodb. Torej sem, kot se zdi, pripotoval nazaj v tiste nepopisane čase, ko so skupnosti in družine sedele stisnjene skupaj pod nerazrešeno uganko neba, strmele v skrivnost ognja, okrog njih pa so v temi, ki je bila tudi sama boginja, prežale vse strahote sveta. Ogenj je bil takrat dom žive duše in zavetje pred neznanimi bitji in pošastmi nastopajoče teme. Groza je spravila na dan skrivnost, od katere so ljudje strmeli v ogenj in videli v njem svoje edino upanje. Zaradi negotovosti, nepoznanega, teme in nepogasljivega plamena v človeških prsih je bil to čas zaklinjanja groze. In mojstri zaklinjanja, zamejevanja temnega neba in tulečega mraka v meje znosnega, mojstri krotjenja groze so bili pripovedovalci zgodb.

Najzgodnejši pripovedovalci zgodb so bili magi, vidci, bard, grioti, šamani. Bili so, tako se vsaj zdi, stari kot čas in enako grozljivega videza kot skrivnosti,

s katerimi so se bojevali. Bojevali so se s skrivnostmi in jih spreminjali v mite, ki so iz sveta naredili sistem znakov in skupnosti pomagali preživeti še eno temo, s široko odprtimi očmi in razsvetljenimi srci.

Ta hip jih vidim pred sabo, stare mojstre. Vidim jih stoječe onstran plamenov, kako se oglašajo z glasovi levov, ali nevihte, ali pošasti, ali junakov, junakinj, ali zemlje, ali ognja samega – kajti v sebi so morali nositi vse glasove, biti vse stvari in nič. Morali so biti sposobni spremeniti se v strelo, postati bodoča domovina, biti s trepetom navdajajoči vodniki v pravljичno deželo, kjer se bo skupnost nasečila in množila. Morali so biti sposobni vnaprej potolči vse demone, ki bi jih utegnili srečati, in zbrati ves pogum, potreben za na pot, napovedati vse potrebne lastnosti, ki jim bodo omogočile, da prispejo v deželo, o kateri so sanjali.

Stari mojstri so morali znati pripovedovati zgodbe, ki so lahko priklicale spanec v tistih nečloveških nočeh, ki so se grozi postavljale po robu z začarano stjo ali s še večjo grozo. Vidim jih, za plameni, kako pripovedujejo o junakovem boju z bajeslovno pošastjo – pošastjo, ki je v junaku. Vidim in slišim jih, ko pred očmi svojega ljudstva dvigujejo viharje, priklicujejo pred njihove hipnotizirane poglede orjaške kače, ko jih vodijo v morske globine in jim kažejo orjaške, pošastne ribe, v trebuhih katerih sedijo poslednji človeškega rodu, mirno pristajajoč na svojo usodo, dokler jih ribe ne izpljunejo v bližini obal, na katere še ni stopila človeška noga. Slišim njihove globoke glasove, kako naraščajo v temi, oponašajo renčanje dvoglavih pošasti z odmevajočimi imeni, in vidim tisto presstrašeno skupnost, kako se še bolj tišči skupaj spričo grozljivega uroka obrednih

zgodb. Zgodbe so bile strašnejše od teme, ki so se je bali, ali neznanega, pred katerim so trepetali, ali od viharjev, ki so grozili, da bodo odtrgali streho neba, ali od lastne usode – groze, največje od vseh. Zgodbe, ki so jim vlivali resničnost ali jih v njihovo zavest pričarali izsušeni ali slepi stari bard, so naredile znošnejšo sleherno temo. Skupnost je te noči dobro spala in nadaljevala z dolgotrajnim naporom, ko je zarja, dobrohotna boginja, prižgala svetlobo za nova dnevna potovanja.

Umetnost pripovedovalcev zgodb se je skozi stoletja spreminjala. Iz tistih, ki so z besedami in uroki premagovali grozo, preden se je njihovo ljudstvo z njo spopadlo v resničnosti, so postali zakladniki človeške modrosti in nespameti. Postali so živi spomin nekega ljudstva. Pogosto so jih rekrutirali kralji, da so postali spomin na korenine svojega ljudstva in so nosili s seboj dolg rodovnik in izvore prednikov. In kar je najpomembnejše od vsega, bili so žive knjižnice, ohranjevalci legend in izročila. Poznali so vzroke in spremembe stvari, zelišča, drevesa, rastline, zdravljenja bolezni, vzroke vojn, vzroke za zmago, načine, na katere zmaga pogosto rodi poraz, ali poraz zmago, rodovna debela bogov, obrede, ki jih morajo smrtniki odpravljati bogovom. Poznali so nespametna dejanja in povrnitve ravnotežja, bili so zagovorniki novih in starih načinov življenja, varuhi kulture, kronisti sprememb. Ohranjali so pri življenju najstarejše in najpristnejše sanje in vizije svojega ljudstva. Toda žive so ohranjali tudi velike neuspehe, celeče se tragedije potovanj brez konca proti njihovim utopijam, večno spodbujajoče sanje o sreči.

Prav ti stari pripovedovalci zgodb so bili pravi čarovniki. Bili so najboljši prijatelji in najzanesljivejši vodniki človeštva. Njihova vloga je bila hkrati preprosta in zahtevna. Morali so sestopiti globoko v začetek časov, v sanje svojega ljudstva, v nezavedno, v strahove, ki jih ni na nobenem zemljevidu, in prinesiti oblike in razpoloženja nazaj na dnevno svetlobo. Že preden so nam pripovedovali o pošastih, so se morali z njimi spopasti. Morali so jasno videti. Morali so videti celo tisto, česar niso videli, in nam to narediti resničnejše od naših najobičajnejših ali najbolj grozljivih izkušenj. Živeli so življenja, polna velikih žrtev, svojo duševnost, sanje, lakote in življenje so polagali na oltar poslušanja, gledanja, zaznavanja, primerjanja. In potem so morali vse, čemur so bili priča, preliti v razumljive zgodbe z druge strani ognja, v najgloblji vseh noči.

Tvegali so svoje duševno zdravje in zavest v službi sanj o boljših bodočnostih. Tvegali so norost ali da se bodo izkrcali v divjih prostorih neznanih vmesnih prostorov ali da jih bodo požrli nepredvideni demoni skupne domišljije. Kadar umrejo veliki pripovedovalci zgodb, v njihovem molku izgine tudi tisočletje nespoznanih potovanj, nevedenih potovanj proti slepečim lučem prihodnjih civilizacij.

Globoke resnice so skrivali v na videz nedolžne zgodbe. Govorili so v ugankah, da človeka zagrabi jeza. Poznali so moč in pomen znakov, vedeli so, da je vesolje prostran sistem šifer in znakov. Dobe so zgoščali v enigme, skrivne zgodbe pripovedovali v znanih, in znane zgodbe v skrivnih. Zadrževali so se v našem nezaved-

nem in morali so vedeti, kako obiskati oni svet in se vrniti nedotaknjeni. O zgodovini so pripovedovali z zgodbami o nezavednem in pripovedi preoblikovali v naše kolektivne in osebne sanje – pripovedke znotraj našega sna in pozabljenja, ki so bolj uničevalne kot dejanska pripoved o doživeti zgodovini in linearnem času; notranje pripovedi so veliko bolj eksplozivne in resničnejše od dejstev.

Stari pripovedovalci zgodb so bili prvi pravi raziskovalci in mejaši brezna. Pri našali so svet v naše duše. Življenje znotraj in življenje zunaj so združevali v eno.

In mislim, da danes, v našem času, na odprtem morju naših dni, ko se okrog nas rušijo trdne resnice in ko nimamo prepričanj, ki bi nam pomagala prekrmariti našo pot skozi temne noči, ki se spuščajo pred nami – mislim, da danes potrebujemo tiste barde iz starih knjig in neustrašne pripovedovalce zgodb, tiste vidce. Bolj kot kadar koli prej potrebujemo njihovo čarovnijo, njihov pogum, njihovo ljubezen in njihov ogenj. Ravno v razdrobljenem, razklanem času potrebujemo skrivnost in ponovno obujen čut za čudežno. Potrebujemo ju, da bi bili spet celi. Spet nas je treba spomniti na prvobitno grozo. Spet moramo postati ponižni. Sestopiti moramo na dno, v globine srca, in spet zaživeti, kot nismo živeli še nikdar. Vse strahote so še vedno tu. Samo mi jih nič več ne vidimo. Pripravljajo se, da spet planejo nad nas. Morda se je to že zgodilo.

Ko sem zapustil čarovnikovo predstavo, sem bil, kot sem vam že povedal, oživljen in potrht hrkati. V resnici sem začutil rahel zbudljaj žela poklicne zavisti. Čarovnik je imel v lasti popolno pozornost občinstva. Drugače kot na večini pesniških večerov ni nobeden odšel, niti zato ne, da bi se olajšal. Njegov urok je bil razviden po svojem učinku. Čarovnik je imel toliko pripomočkov, toliko vsega, s čimer je zadrževal pozornost gledalcev.

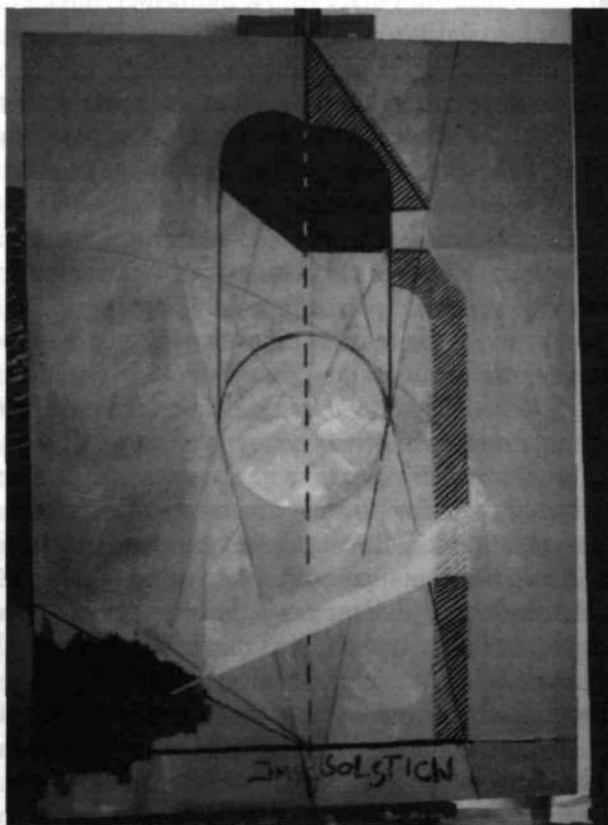
Veliko kasneje sem v svoji kabini prebiral verzificiran prevod Homerjeve *Odiseje* in premagal me je rahel spanec, med katerim sem se znašel na pojočih valovih, z jermeni privezan k jamboru, in sem se bojeval, da bi se odvezal in skočil v morje, da bi preostanek svojih dni preživel z ljubkimi sirenamami. Razvozlal sem že prvi voz, ko sem se znašel sredi dvoboja in se prebudil še zadnji hip, preden bi se mi v ušesa zadrhl don Kihotov meč. Ko sem se prebujal, me je obšlo preprosto in očitno ponovno odkritje, ki sem ga omenjal na začetku tega spisa. Očitno odkritje, temeljno, a vseeno sposobno – če je do konca raziskano, če z njim poletimo v nove prostore – sprožiti skromno revolucijo v človekovi umetniški praksi. Kot ste morda že uganili, spoznal sem, da imajo romanopisci in kovači besed manj orodij od čarovnikov – celo od čarovnikov odra in ekrana –, toda orodja, ki jih premorejo, so najbolj demokratična, najskrivnostnejša in najbolj varljiva od vseh. Na voljo imajo čarobno absurdnost abstraktnih znamenj na belem papirju in bralčevo domišljijo. To je vse, kar je potrebno. Dobre besede, izoblikovane in prežete s fiktivnostjo, in duševnosti, ki naj jih sprejmejo.

Pisatelj, ki deluje v čarobnem mediju, abstraktnem mediju, opravi pol dela, toda drugo polovico opravi bralec. Bralečeva duševnost postane ekran, kraj, obdobje. Bralec v veliki meri ustvarjajo svet iz besed, izumljajo resničnost, o kateri

berejo. Branje je zatorej koprodukcija med pisateljem in bralcem. Preprostost tega orodja osuplja. Tako majhno, in vendar iz njega vstopajo v zavest celi svetovi, dobe, osebe, kontinenti, ljudje, ki jih niste še nikoli srečali, ljudje, poleg katerih ne bi hoteli niti sedeti v vlaku, planeti, ki ne obstajajo, kraji, ki jih niste nikdar obiskali, enigmatične usode; v življenje jih naslikajo bralčeve ustvarjalne moči. Branje ni nikoli pasivno.

Skrivnost pripovedovanja zgodb je čudež enega samega kalečega semena, ki lahko poseli cele hektarje človeških duševnosti. Je množica odzivov, ki jih lahko en sam tekst porodi znotraj neizčrpne sposobnosti duševnosti za čudenje. Pripovedovalci zgodb so neznatni predstavniki večjih ustvarjalnih sil. In kot vsi umetniki bi morali ustvarjati lepoto, kolikor dobro le morejo, morali bi služiti resnici in ne pozabiti na ponižnost, ko pa je delo končano in fino izdelano, s puščico zapičeno v najgloblje točke bralčevega srca in duha, bi morali umolkneti, zapustiti oder in prepustiti domišljiji sveta, da nudi zavetje.

Tega ni mogoče povedati dovolj pogosto: knjigo naredijo bralci. Nепrebrana knjiga je nepreživeta zgodba. Pisatelji imajo pri opravljanju svoje umetnosti mogočne odgovornosti, toda velike odgovornosti imajo tudi bralci. Iz svojega branja morajo ustvariti nekaj dragocenega. Knjige so dialog med dušami. Vse neizkoriščene energije velikih romanov ne bi smele biti zaman uskladiščene na njihovih straneh. Vse trpljenje in napor, ki sta potrebna za vzpostavitev tega dialoga med dušami, ne bi smela biti zaman. Bralec bi moral vložiti, kar je v njem najboljšega, v srečanje z najboljšim v pisateljevem delu. Bolj ko bi en duh svobode plesal z drugim, večja bi lahko bila zmožnost za dobro v našem življenju. Energije ali mir v knjigah naj bi navsezadnje pomnožili energije v bralcu ali poglobili njegov mir. Resnični cilj knjig je življenje in kar živi.

Prva radost je potemtakem radost služenja. Zgodbe bogatijo svet. Zgodbe lahko spreminjajo življenje. Spremenile so moje življenje. Vsi pisatelji morajo slej ali prej sprejeti to odločitev, si zastaviti to vprašanje: Kaj je namen moje umetnosti? Sumim, da bi jih večina, če bi bili sploh pri volji odgovoriti, utegnila reči nekaj takega: »Odločil sem se služiti soljudem, tolažiti, če bom zmogel; ustvarjati lepoto, če mi bo dano; opozarjati na nekatere temeljne resnice, če bom imel srečo; na vsak način pa dajati, kar je v meni najboljšega, svetu, ljudem, ki jih morda ne bom nikdar srečal, vse to pa z nepopolnim občutkom, da smo mogoče le na papirju, v zgodbah lahko tako nežni drug z drugim, tako resnični, tako svobodni, tako človeški, tako pogumni in tako čisti.«

Doslej bi že moralo biti jasno, da ste pri izviri pripovedovalčevega mnogoplastnega užitka vi, veliki bralci tega sveta.

Pripovedovanje zgodb je po tihem vedno subverzivno. Je dvojna sekira. Misliš, da gleda samo na eno stran, toda gleda tudi vate. Misliš, da seka samo v eno smer, toda zaseka tudi vate. Misliš, da se nanaša samo na druge, a se nanaša v glavnem nate. Kadar pomisliš, da je neškodljiva, te preseneti s svojimi skritimi resnicami, s svojimi neprijetnimi resnicami. Vznemirja tvojo samozadovoljnost. In ko nič več ne poslušáš, mirno leži v tvojih možganih in čaka. Zgodbe so nekaj nadvse potrpežljivega. Potihoma lebdijo v tvoji duši. Nikdar ne kričijo svojih najnevarnejših svaril. Včasih ojačajo glas vesti, toda njihov učinek je prodornejši. Okužijo ti sanje. Okužijo ti zaznave. Vedno se jim posreči zasesti tvojega duha. Zgodbe zmerom nosijo v krvi vragolije. Zgodbe so, kot je razvidno iz moje izbire med sabo povezanih podob, živa bitja; in njihovo resnično življenje se prične, ko zaživijo v tebi. Potem nikdar več ne nehajo živeti, ali rasti, ali se spreminjati, ali hraniti brezvetrja domišljije, občutljivosti in značaja. Zgodbe so subverzivne, ker vedno prihajajo z druge strani, mi pa ne moremo nikdar živeti na vseh straneh hkrati. Če smo tukaj, zgodba govori za to stran, in obratno. Njihova demokracija je grozljiva, njihova dokončna nezvestoba streznjujoča. So najsvobodnejše izmišljije našega najglobljega jaza in vedno vzletijo in plavajo nad mestom, kjer se nam jih posreči pritrčiti. Zgodbe so subverzivne, ker nas vedno spominjajo na našo zmotljivost. Srečne na svojem zatišnem in vedno spreminjajočem se prostoru nas zmerom opazujejo s prikritim nasmeškom.

Obstajajo načini, na katere zgodbe ustvarjajo same sebe, se obujajo v življenje, iz svojih lastnih zagonetnih razlogov, eden izmed katerih je nasmešek nad poskusi človeštva, da ubeži snovi, iz katere je zgneteno. Napočil bo čas, ko bomo spoznali, da nas zgodbe izbirajo, da bi jih obudili zaradi globokih potreb človeštva. Ne izbiramo jih mi. Čisto lahko, da so zgodbe nekakšen pogovor skrivnega božanstva s človeško dušo. Čisto lahko, da je to božanstvo bog vseh naših skrivnih, nepriznanih resnic. Subverzivnost pripovedovanja zgodb je pomemben del preobrazbe človeških bitij k višjim možnostim.

SSeveda pa je, da zamenjamo metaforo, pripovedovanje zgodb večstanovanjska hiša, reka z veliko tokovi. Pomislimo na Homerjevo paradigmo moža, ki dvajset let išče pot domov in se raje vrne k svoji ženi in umre, kot da bi postal nesmrten in živel s Kalipso, ali na Ovida in njegove zgodbe o večnih metamorfozah, ki grozo preobražajo v čarovnijo, ali na Boccaccia, čigar zgodbe so eden izmed načinov spreminjanja neznosnega v znosno, ali na Šeherezado, zgodbe katere so neskončno odlaganje smrti, ali na Cervantesa, čigar don Kihot je zgodbe raje živel kakor bral, ali na Ezopa, ki so se ljudje zatekali k poslušanju njegovih zgodb, raje kot da bi prenašali retoriko politikov, ali na afriške čarovnike, zgodbe katerih so reke, ki jim vračajo njihovo lastno zemljo, in potovanja v pozabljene stoletne sanje.

VVsi preživimo svoje življenje na tej strani ogledala. Toda kadar se nas dotakne radost in kadar v nas za hip poblisne blaženost, se naša intuicija okrepi. Najboljše življenje, življenje, kakršno bi resnično radi živeli, je na drugi strani ogledala – na tisti strani, ki gleda k veliki luči in daje slutiti nesluteno rajsko srečo.

Najboljše zgodbe nas nagovarjajo z našim glasom, toda govorijo nam z onstran ogledala.

VV razdrobljenem času, v katerem je cinizem bog, je možna herezija v tem: živimo od zgodb, živimo pa tudi v njih. Tako ali drugače živimo zgodbe, ki so nam bile vsajene v mladosti ali spotoma, ali pa živimo tudi zgodbe, ki smo jih vase – zavestno ali ponevedoma – vsadili sami. Živimo zgodbe, ki našemu življenju bodisi podeljujejo smisel ali pa ga zanikajo z nesmiselnostjo. Če spremenimo zgodbe, po katerih živimo, bomo bržčas spremenili svoje življenje.

RRazširimo herezijo. Preljmo jo v malo fugo. Naša življenja so veliki nevidni romani. Nič zato, da so nenapisani ali se šele pišejo.

Večkrat je bilo rečeno, da je zgodovina (in vse vesolje) brezkončen roman, božanska epopeja, ki jo piše Bog in katere izvirnika ne moremo razvozlati.

Na nižji ravni nam je bilo namignjeno, da pišemo roman svojega življenja, ko živimo, in v svojem bivanju. Včasih, v nenadni slutnji ali v trenutku od boga dane jasnosti, se nam posreči velika mojstrovina: na novo napisati roman, v katerega se spreminja naše življenje, posreči se nam izboljšati osnutek, posreči se nam neobetavno prvo poglavje nadgraditi z bleščečim drugim. In občasno se nam posreči še večja mojstrovina, namreč, da nesrečni roman svojega življenja preobrazimo v srečnejšega – tako da dojamemo čudaško dejstvo, da smo do neke mere sami romanopisci in skladatelji svojega življenja. Tako kot roman je tudi življenje umetnost in obrt hkrati. Četudi morda nismo gospodarji vseh vrelcev materialnih in vzvišenih vod- navdiha, vsaj ne moremo zanikati dejstva, da sučemo pero.

Koliko izmed nas jih poskuša živeti s čutom za lepo, kar zadeva obliko naših življenj, z istim estetskim čutom, ki ga romanopisci in pripovedovalci zgodb vlagajo v obliko svoje umetnosti? In vendar je v tem skrivno sporočilo – zavest, skupna mnogim zgodovinskim osebnostim, o povezavah ter vzrokih in posledicah naših dejanj, o matematiki usode; in – končno – občutek, da živimo nepovnljivo in vznemirljivo usodo.

Pripovedovanje zgodb je vedno lepo, celo kadar je tragično. Pripoveduje nam o tem, da so lahko naše vse usode. Naša življenja zaprede v čarovnijo, ki jo opazimo šele po dolgem času. Pripovedovanje zgodb nas pripelje nazaj k oceanu človeških usod, človeškega trpljenja in človeške transcendence.

Pripovedovalci zgodb ne bi smeli biti preveč pohlevni. Morali bi biti neukročena bitja, ki ustrezno nastopajo v družbi. Najboljši so, kadar nosijo masko. Če so ob vso svojo divjost, nam ne morejo nuditi najpristnejših užitkov.

V pripovedovanju zgodb sta dva bistvena užitka. Užitek pripovedovanja, se pravi umetniškega odkritja. In užitek poslušanja, se pravi domišljjskega poistovetenja. Oba užitka sta čarobna in pomembna. Prvi vključuje raziskovanje in trpljenje in ljubezen. Drugi vključuje tišino in odprtost in misel. Prvi je užitek dajanja. Drugi je užitek prejemanja. Sam molim za to, da bi znal pisati zgodbe, ki bi jih bilo, če naj parafraziram Thomasa Stearnsa Eliota, mogoče brati tako globoko, da jih sploh več ne bereš, marveč sam postaneš zgodba, dokler ta traja. Pri največjih izmed pisateljev se še naprej vse bolj spreminjaš v zgodbo, še dolgo po tem, ko si jo prebral. Prvi od obeh užitkov nas uči ponižnosti, drugi pa pogloblja našo človečnost.

Prevedla Jana Unuk

